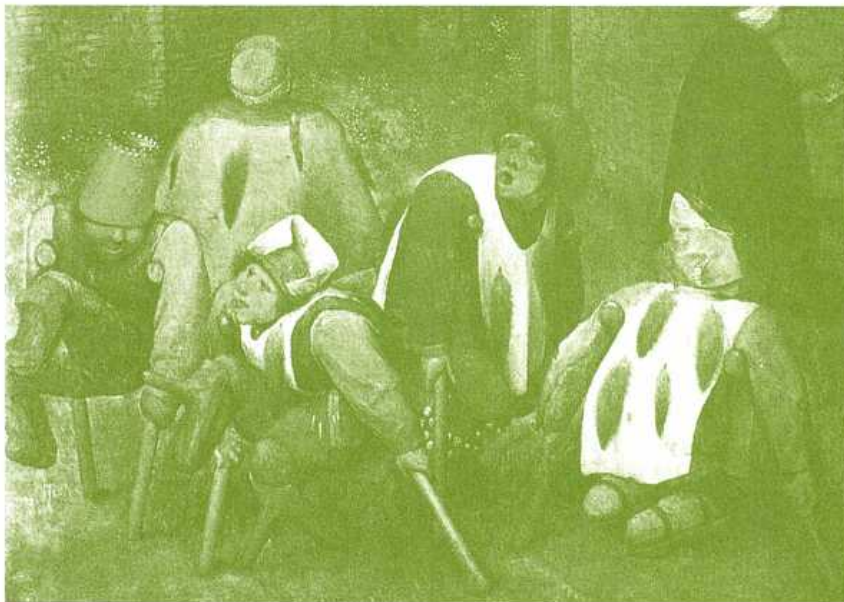

SLOVENSKÝ NÁRODOPIIS

- Z OBSAHU: Nina BEŇOVÁ: Teoretické koncepty chudoby v slovenskom prostredí
Roman DŽAMBAZOVIČ: Rozsah a profil chudoby na Slovensku od 90. rokov 20. storočia po súčasnosť
Anton MICHÁLEK: Regióny a lokálne centrá chudoby na Slovensku
Gabriela KILIÁNOVÁ: Sociálne ohrození ľudia a lokálne spoločenstvo
Mojca RAMŠAK: Zdanlivo neviditeľní a predsa skutoční
Elena ZAHRADNÍKOVÁ: Skinheads – „dediči“ nacizmu

Na obálke:

Prvá strana: *Pieter Bruegel st. (1525-1569): Mrzáci (Louvre, Paríž), z: José Pijoan: Dejiny umenia 6, Bratislava 1984, s. 280.*

Zadná strana: *Milan Leščák: Súčasný stav humoristického rozprávania na Spiši (Kandidátska dizertačná práca), Bratislava 1971, Výber a príklady z materiálu..., príbeh M-83, s. 71-72.*

Preklady: T. Bužeková

Dear reader,

Slovenský národopis (Slovak Ethnology) is a quarterly with a long tradition, edited in the Slovak language by the Institute of Ethnology of the Slovak Academy of Sciences in Bratislava, Slovakia.

This review publishes papers from all spheres of Slovak folk culture, past and present, including minorities and Slovaks abroad. The journal's articles range from research on the folk culture of every region of Slovakia (folk architecture, arts and crafts, costumes and clothing, folktales, songs, customs, traditions etc.) through information on activities of ethnological research centres and museums, archival materials, book reviews to theoretical and comparative analyses of topical issues. The most interesting studies are published in English, and all the articles in Slovak have extended English summaries.

As the only periodical specifically devoted to the comparative study of Slovak folk, Slovenský národopis deepens the understanding of folk cultures throughout the world.

By becoming a regular subscriber of Slovenský národopis you will help to support an authoritative review for everyone interested in Slovak folk culture.

Distributed by:

Slovak Academic Press, Ltd.,
P.O. Box 57, Nám. slobody 6
810 05 Bratislava
SLOVAKIA

Electronic version accessible via Internet

URL <http://www.sappress.sk> <http://www.etnologia.sk>

HLAVNÁ REDAKTORKA

Gabriela Kiliánová

VÝKONNÉ REDAKTORKY

Hana Hlášková

Tatiana Podolinská

EDIČNÁ RADA

Ľubica Droppová, Gyivicsán Anna (MR), Martin Kanovský, Soňa Kovačevičová, Eva Krekovičová, Jan Krist (ČR), Milan Leščák, Martin Mešša, Magdaléna Paríková, Ján Podolák, Peter Salner, Zdeněk Uherek (ČR), Miroslav Válka (ČR)

Slovenský národopis je evidovaný v medzinárodných bibliografických databázach: MLA, CEEOL, Ulrich's, Willings.

V prezentovanom čísle Slovenského národopisu sú online sprístupnené iba publikácie pracovníkov Ústavu etnológie SAV (v obsahu farebne odlišené).

Ostatné práce, na ktoré ÚEt SAV nemá licenčné zmluvy, sú vynechané.

Slovenský národopis je evidovaný v nasledujúcich databázach

www.ebsco.com

www.cejsh.icm.edu.pl

www.cceol.de

www.mla.org

www.ulrichsweb.com

www.willingspress.com

Impaktovaná databáza European Science Foundation (ESF)
European Reference Index for the Humanities (ERIH): www.esf.org

ŠTÚDIE

- B e ň o v á, Nina: Teoretické koncepty chudoby v slovenskom prostredí.....** 145
- D ž a m b a z o v i č, Roman: Rozsah a profil chudoby na Slovensku od 90. rokov 20. storočia po súčasnosť..... 162
- M i c h á l e k, Anton: Regióny a lokálne centrá chudoby na Slovensku..... 182

MATERIÁLY

- K i l i á n o v á, Gabriela: Sociálne ohrození ľudia a lokálne spoločenstvo.....** 197
- R a m š a k, Mojca: Zdanlivo neviditeľní a predsa skutoční..... 206
- Z a h r a d n í k o v á, Elena: Skinheads – „dediči“ nacizmu..... 213

ROZHLADY – SPRÁVY – GLOSÝ

- PhDr. Helena Johnová, CSc. (Magdaléna R y c h l í k o v á)..... 225
- Herderova cena etnologicke Gabriele Kiliánovej (Katarína P o p e l k o v á)..... 226
- Profesor PhDr. Ján Podolák, DrSc. 80-ročný (Magda P a r í k o v á)..... 228
- Životné jubileum Jura Langera (Juraj P o d o b a)..... 232
- K šesťdesiatinám Milana Chlebanu (Katarína H o l b o v á)..... 235
- K päťdesiatinám Józsefa Liszku (Ján B o t í k)..... 238
- Med naravo in kulturo (Medzi prírodou a kultúrou) (Marta B o t í k o v á)..... 241
21. strážnické sympóziu (Mária Ž ú r e k o v á)..... 243
- Vidiecky parlament (Lubica F a l t a n o v á)..... 245
- Slovenský mýtus (Zora V a n o v i č o v á)..... 250

RECENZIE – ANOTÁCIE

- A. Gestrich – J. U. Krause – M. Mitterauer: Geschichte der Familie (Lubica H e r z á n o v á)..... 253
- D. Klímová: To všechno jsem já (Zora V a n o v i č o v á)..... 257

- Encyclopedia of Rusyn History and Culture (Natalya L a z a r)..... 258
- P. Lozoviuk: Evropská etnologie ve středoevropské perspektivě (Zuzana M i c h e l č í k o v á)..... 260
- A. L. Čechová – A. Halíková: Krajky, výšivky, stuhy, prýmky (Juraj Z a j o n c)..... 264
- B. Soukupová: Velké a malé českožidovské příběhy z doby intenzivní naděje (Peter S a l n e r)..... 266
- L. Mlynka a kol.: Regiún vodného diela Žilina (Rastislava S t o l i č n á)..... 267
- M. Habinc: Ne le rožmarin za spomin (Miroslava B o b á k o v á)..... 269
- H. Urbancová: Vianoce a hudba (Jana K r o p u c h o v á)..... 270
- Oľga Kovačičová-Húsková: Brezovský stavitel' organov Martin Šaško... (Zora V a n o v i č o v á)..... 272
- Zo starej Bratislavy: J. Hanák: Obsadenie Bratislavy 1918-1920; Slováci v Prešporku 1825-1918 (Igor T h u r z o)..... 272
- Z. Jírový: Osvětou k svobodě (Jan K r i s t)..... 274

CONTENTS

STUDIES

B e ň o v á, Nina: Theoretical concepts of poverty in Slovak milieu.....	145
D ž a m b a z o v i č, Roman: Extent and profile of poverty in Slovakia since 1990s.....	162
M i c h á l e k, Anton: Regions and Local centres of Poverty in Slovakia.....	182

MATERIALS

K i l i á n o v á, Gabriela: Local community and people in social danger.....	197
R a m š a k, Mojca: Invisible but real: overlooked beggary in Carynthian countryside before WWII.....	206
Z á h r a d n í k o v á, Elena: Skinheads – „Inheritors“ of Nacism.....	213

NEWS-HORIZONS-GLOSSARY

An obituary for Helena Johnová (Magdaléna R y c h l í k o v á).....	225
Herder Prize for Gabriela Kiliánová (Katarína P o p e l k o v á).....	226
Jubilee of Prof. PhDr. Ján Podolák, DrSc. (Magda P a r í k o v á).....	228
Jubilee of Juraj Langer (Juraj P o d o b a).....	232
Jubilee of Milan Chlebana (Katarína H o l b o v á).....	235
Jubilee of József Lízka (Ján B o t í k).....	238
Between the nature and culture (Marta B o t í k o v á).....	241
21 th Symposium in Strážnica (Mária Ž ú r e k o v á).....	243
Rural parliament (Lubica F a l ť a n o v á)...	245
Slovak myth (Zora V a n o v i č o v á).....	250

BOOKREVIEWS–ANNOTATIONS

TEORETICKÉ KONCEPTY CHUDOBY V SLOVENSKOM PROSTREDÍ**NINA BEŇOVÁ**

*Mgr. Nina Beňová, Ústav etnológie SAV, Klemensova 19, 813 64
Bratislava, Slovakia*

The first part of the contribution deals with various theoretical concepts of poverty. It pays attention especially to the concepts of absolute and relative poverty, the concept of social exclusion and inclusion and the concept of culture of poverty. It presents a review of the basic theses as well as some comparisons and critical considerations. The second part is dedicated to the problem of poverty in Slovakia from the point of view of mentioned concepts. It deals with specifics of the country, with its historical, cultural, social and political context and tries to recognize the signs of the mentioned concepts in Slovak environment.

Kľúčové slová: Slovensko, relatívna a absolútna chudoba, sociálne vyčlenenie a začlenenie, kultúra chudoby

Key words: Slovakia, relative and absolute poverty, social exclusion and inclusion, culture of poverty

Úvod

V súčasnosti sa na Slovensku začína téme chudoby venovať čoraz viac pozornosti. Súvisí to určite nielen s jej zaujímavosťou a aktuálnosťou na poli sociálnych vied, ale aj s veľmi vysokým podielom chudobných v SR. Dvadsaťjeden percent domácností žije u nás pod hranicou chudoby, čo je najviac spomedzi štátov EÚ. Záujem o chudobu narástol u sociálnych vedcov, najmä u sociológov, ale aj ekonómov, politológov či etnológov a geografov. Nejde o celé tímy pracovníkov, skôr o jednotlivcov, ktorí tak napriek malému počtu prispievajú k vážnosti a odbornosti prebiehajúcej diskusie. Diskusia o chudobe, často emotívna, býva sprevádzaná rôznymi názormi na definíciu, jej meranie a príčiny, či spôsoby

riešenia a závisí od politického a časového kontextu. Tak ako množstvo ďalších pojmov, s ktorými sa stretávame pri analýze javov spoločnosti, ani chudoba sa nevyhne veľkému počtu uhlov pohľadu, ktoré sa navzájom dopĺňajú, prekrývajú alebo vylučujú.

V prvej časti štúdie chcem priblížiť jednotlivé pohľady na chudobu prostredníctvom niektorých teoretických konceptov. Koncepty som úmyselne vybrala tak, aby som ich mohla aplikovať na slovenské prostredie, ktoré sa vyznačuje určitými špecifikami. Analýze problematiky chudoby na Slovensku z uhla pohľadu týchto konceptov sa venuje druhá časť štúdie.

I. Teoretické koncepty chudoby

Chudobu považujem za sociálny jav ukotvený v štruktúre spoločnosti, ktorý súvisí s problematikou sociálnej stratifikácie.

Štruktúrne ukotvenie chudoby podporujú aj autori zaoberajúci sa širšie koncipovanými sociálnymi otázkami, napríklad sociológ Anthony Giddens,¹ rovnako ako sociálni vedci užšie a konkrétnejšie skúmajúci chudobu, ako Bill Jordan.² Takto chápu chudobu aj českí sociológovia Petr Mareš³ či Jan Keller.⁴

Pri takomto širokom chápaní pojmu chudoby nedochádza k väčším rozdielom pri jej interpretácii. Problém nastáva, ak sa pokúsime tento sociálny jav analyzovať a konkretizovať. V sociálnych vedách existujú viaceré koncepty. Vo svojom príspevku sa chcem venovať najmä tým sociologickým a antropologickým konceptom, ktoré predstavujú smerovanie jednotlivých myšlienkových prúdov. Ide o koncepty absolútnej a relatívnej chudoby, koncept sociálneho vyčlenenia a začlenenia a koncept kultúry chudoby.

Je chudoba absolútna, alebo relatívna?

V 80. rokoch 20. storočia prebehla zaujímavá diskusia o relatívnosti či absolútosti chudoby.

Historicky starší koncept absolútnej chudoby zastával indický ekonóm Amartya Sen. Koncept absolútnej chudoby dáva dôraz na materiálnu stránku a fyzický nedostatok. Chudobu definuje ako extrémny stav absolútnej núdze, ktorá vplyva na človeka existenčne. Pre človeka znamená hlad a ohrozenie života. Amartya Sen tvrdil, že v chudobe existuje neredukovateľné absolútne jadro.⁵ Chudoba podľa neho musí byť absolútne daná - hladom. Za absolútnu hranicu chudoby považoval napríklad aj pocit hanby.⁶ Bol presvedčený, že sústredenie sa na relatívne miery chudoby zbavuje tento problém jeho páľčivosti.⁷ V konečnom dôsledku však vniesol do tohto konceptu aj prvok relativizácie. Podmienky, ktoré znamenajú pre človeka hlad a ohrozenie života, sa totiž odvíjajú od kultúrnych a lokálnych špecifik, a nie sú dané ako také.⁸

Podľa britského sociológa Petra Townsenda sú naopak chudoba aj prežitie relatívne koncepty a môžu byť definované iba vo vzťahu k materiálным a emocionálnym podmienkam existujúcim v určitom čase a v určitej spoločnosti, respektíve v určitých diferencovaných societách. Spoločnosť sa kontinuálne mení, prináša nové príležitosti pre jej členov, ktorí majú nové potreby. Sú chudobní alebo bohatí v závislosti od toho, ako môžu zdieľať zdroje, ktorými disponuje spoločnosť. Chudoba má okrem absolútnej zložky aj svoj relatívny obsah a zasahuje do sociálneho života človeka.⁹

Podľa Townsenda človek pociťuje nielen materiálnu, ale aj sociálnu depriváciu,¹⁰ ktorá ho vylučuje zo životných štandardov a obvyklých činností spoločnosti.¹¹ Určuje tri rôzne formy relatívnej deprivácie:

1. Nedostatočnosť výživy, obliekania a ďalších príležitostí, ktoré sú obvyklé v danej spoločnosti.

2. Klesnutie pod obvyklý, sociálne akceptovaný životný štandard.

3. Klesnutie pod to, čo by bolo štandardom väčšiny pri lepšej redistribúcii alebo reštrukturalizácii spoločnosti.¹²

Nemeria teda chudobu vždy len podľa väčšinovej spoločnosti, ale ako vyplýva z tretieho bodu, berie do úvahy aj situácie, keď sa chudoba stáva bežným javom spoločnosti a väčšiny. Townsend stanovil zoznam indikátorov, podľa ktorých určuje mieru chudoby, materiálnej aj sociálnej deprivácie. Práve tento zoznam sa stal terčom kritiky jeho koncepcie, pretože stavia na takých indikátoroch, ktoré vyjadrujú kultúrne špecifiká britskej spoločnosti a v prenesení na iné prostredie, napríklad aj na slovenské, nie sú použiteľné.¹³ Podľa kritikov jeho index indikátorov určuje skôr životný štýl ako životný štandard a koncept relatívnej chudoby vôbec nehovorí o chudobe, ale iba o inej kvalite života. Townsend sa svojím indexom indikátorov snažil reagovať na list základných potrieb, ktorý ako prvý vytvoril Seeborn Rowentree, pôvodca konceptu absolútnej chudoby.¹⁴ Rowentreeho balík základných potrieb bol určovaný tak, aby zabezpečil holú existenciu človeka. Townsend upozornil, že určiť jednotný balík základných potrieb, ktorý by odstránil absolútnu chudobu každého jednotlivca, je nemožné až absurdné. Absurdnosť takto chápanej chudoby sa snažil umocniť vypočítaním nutričnej hodnoty jedla, ktoré by malo obsahovať určitý presný počet kalórií tak, aby človek práve neumrel od hladu alebo na podvýživu. Ako príklad najčastejšie používal anglický zvyk piť čaj (ktorý má minimálnu nutričnú hodnotu). Tvrdil, že dodržiavanie kultúrnych zvykov znamená pre členov spoločnosti nevyhnutnosť v dvoch významoch. Má svoj psychologický rozmer, aj významnú sociálnu funkciu. V Anglicku takýto zvyk predstavuje pitie čaju, v inej kultúre to môže byť šálka kávy alebo fľaša vína. Podľa neho je reciprocita, malé darčeky, obsluženie priateľov a zdieľanie spoločných statkov jednou z najpodstatnejších ciest, ako udržiavať sociálne vzťahy. Túto analýzu končí konštatovaním, že nie je dôležitá len nutričná hodnota jedla, ale aj jeho sociálny a spoločenský rozmer.¹⁵ Chudobou podľa neho trpí oveľa viac ľudí ako by sa dalo vyrátať podľa nutričnej hodnoty jedla. List základných potrieb závisí od miesta, času a kultúry, a teda koncept chudoby je dynamickým konceptom. Koncept absolútnej chudoby označuje za vágny a statický, preto neadekvátny pre určovanie chudoby.

Amartya Sen sa ani tak veľmi nesústredil na Townsendov zoznam indikátorov, jeho konceptu skôr vyčítal, že odvádza pozornosť od problému reálne hladujúcich a na podvýživu umierajúcich ľudí, ktorý je fatálny pre veľkú časť ľudskej populácie.

Zaujímavý je aj politický podtext týchto konceptov. Relatívny koncept, ktorý súvisí so subjektívnym prístupom k chudobe a jej vysvetľovaním ako chyby spoločnosti, sa väčšinou spája s ľavicovým chápaním. Absolútny koncept, súvisiaci s objektívnym posudzovaním chudoby a jej individuálnym rozmerom, sa zase zvykne spájať s pravicovým chápaním. Takéto chápanie konceptov však nemusí vždy byť pravidlom. Senove výzvy na pomoc a neustále upozorňovanie na hladujúcich v krajinách tretieho sveta s obľubou reflektujú vo svojich úvahách aj ľavicovo naklonení autori.¹⁶ Politika nenecháva tieto koncepty ležať bokom a politológovia i politici radi siahnu po jednom či po druhom pri zdôvodňovaní svojich krokov a koncepcií riešenia problémov chudoby.

Peter Townsend i Amartya Sen pri obhajovaní svojich konceptov vychádzali z úplne iných podmienok a kultúrnych prostredí. Zatiaľ čo Townsend zakladal svoj teoretický koncept na analýze britskej spoločnosti, Sen vychádzal zo skúsenosti indickej spoločnosti. Townsend sa snažil upozorniť na neobjavenú, ale v porovnaní s väčšinovou spoločnosťou

existujúcu chudobu, postihujúcu najmä určité rizikové skupiny, ktorá vyrastá uprostred relatívne bohatej britskej spoločnosti. Sen hovoril o evidentnej chudobe miliónov hladujúcich ľudí, ktorí umierajú. Obaja chceli ukázať, že existujú chudobní ľudia a ich problémy treba riešiť. Ich koncepty boli nastavené práve na takú formu chudoby, na akú chceli poukázať. V konečnom dôsledku sa myšlienky absolútnej a relatívnej chudoby v interpretácii Sena a Townsenda nevyučujú, ale skôr dopĺňajú. Peter Townsend nikdy nevyučoval, že hladujúci nie sú chudobní a Amartya Sen pripustil, že dokonca aj zabezpečenie základných potrieb môže byť relatívne v závislosti od kultúry a spoločnosti. Pre euroamerickú populáciu hlad nepredstavuje až taký problém ako pre ázijské či africké krajiny. To však neznamená, že chudoba v našom geografickom priestore neexistuje. Má inú podobu, prejavuje sa najmä v sociálnom živote chudobného človeka. Práve o takýchto chudobných hovorí koncept relatívnej chudoby, ktorý je u sociálnych vedcov v našom geografickom priestore preferovaný pred konceptom absolútnej chudoby.

Koncept sociálneho vyčlenenia a potreba začleňujúcej, kohezívnej spoločnosti

Na koncept relatívnej chudoby plynulo nadväzuje koncept sociálneho vyčlenenia. Rozširuje ho a posúva do komplexnejšej roviny chápania problému chudoby. Koncept sociálneho vyčlenenia čerpá aj z ďalších teoretických prístupov, najmä z konceptu marginality. Keďže relatívnej chudobe sa venovali predchádzajúce riadky, v nasledujúcich vetách stručne opíšem koncept marginality.

Koncept marginality¹⁷ hovorí o tom, že človek za určitých okolností prestáva byť súčasťou väčšinovej spoločnosti, ktorá ho neakceptuje.¹⁸ Shibutani považuje za marginalizovaných tých, ktorí nie sú prijatí žiadnou spoločnosťou.¹⁹ Lenka Sedláková upozorňuje na prepojenosť konceptu sociálneho vyčlenenia a konceptu marginality a tvrdí, že charakteristika vyčlenených zdedila mnohé znaky života marginálov.²⁰ Rozdiel je v tom, že sociálne vyčlenenie stráca nádyh okrajovosti, a teda aj nevýznamnosti.

Od prvej polovice 20. storočia bola marginalita spájaná viac s ľuďmi, ku ktorým sa vzťahovalo negatívne vnímanie spoločnosti, ktorí boli označovaní za asociálov či parazitov spoločnosti. Takíto ľudia boli často spájaní s kriminalitou, neakceptovateľným sociálnym správaním a vytvárali triedu, ktorú niektorí autori označovali ako *underclass*.²¹ Pojem *underclass* sa rozvinul najmä v USA a vo Veľkej Británii a vychádzal z triedneho chápania a analýzy spoločnosti. Spoločnosť sa skladá z tried, z ktorých každá zastáva určité miesto. *Underclass* je špeciálna trieda, ktorá sa nachádza pod všetkými ostatnými a stojí mimo nielen preto, že jej členovia sa nezúčastňujú na živote ostatných tried spoločnosti, ale aj preto, že väčšinovej spoločnosti skôr škodia. V súvislosti s chudobou sa často stretávame s názorom, že chudobní, vylúčení z bežného života, si vytvárajú vlastný morálny rámec a pravidlá a riadia sa pokrivenými hodnotami, ktoré nie sú stotožniteľné s pravidlami väčšinovej spoločnosti. Podľa Ondrejkooviča chudoba a nezamestnanosť vedú k destabilizácii hodnôt a noriem vzťahujúcich sa k práci, pričom dochádza k významnému oslabeniu tak sociálnej regulácie, ako aj sociálnej kontroly.²² Koncept sociálneho vyčlenenia naopak odvádza pozornosť od deviantného chápania chudoby ako úzkej skupiny *underclass*. Chudoba síce narušuje sociálny život človeka a môže tak oslabiť jeho sociálne väzby, neznamená to však, že ju automaticky sprevádza kriminalita či asociálne správanie. Tento koncept nekriminalizuje chudobu a ukazuje, že ide o oveľa širší problém. Nehovorí už len o pojme chudoby, ale zameriava sa na pojem sociálneho vyčlenenia, v ktorom chudoba predstavuje len časť problému. V sociálnych vedách sa začína zdôrazňovať od 80. rokov 20. storočia. Jeho vznik je úzko spätý aj so socioekonomickými zmenami, ktorými prechádzala „západná“ civilizácia v poslednej štvrtine minulého storočia. Od 70. rokov sa

zvyšoval nárast chudobných ľudí. Vznikla tzv. nová chudoba,²³ ktorá nezahŕňala už len úzku skupinu sociálne „neprispôsobivých“ a hendikepovaných, ale zasahovala ľudí z oveľa širšieho spektra socioekonomických skupín.

Koncept sociálneho vyčlenenia²⁴ uprednostňuje aj Roman Džambazovič a Daniel Gerbery, ktorý, vychádzajúc z Abrahamsona a Atkinsona, chápe ako dynamický koncept hovoriaci o procesoch a konzekvenciách, vystihujúci viacrozmernú povahu mechanizmov a procesov, ktorými sú jednotlivci a skupiny vylúčené zo sociálnej výmeny, z konania a nárokov sociálnej integrácie, z vytvárania sociálnej identity.²⁵

Pre sociálne vyčlenenie prestáva byť zásadným problém neadekvátnej distribúcie bohatstva, a teda jeho ekonomický rozmer. Všetci si najmä následné oslabenie pút, ktoré spájajú spoločnosť. Na úrovni jednotlivca teda sociálne vyčlenenie znamená absenciu sociálnej roly, ktorá znemožňuje jeho začlenenie do sociálnych sietí a vzťahov.²⁶

V súvislosti so začlenením do sociálnych sietí je veľmi podnetné uvažovanie Berghama, ktorý vidí sociálne vyčlenenie ako dôsledok zlyhania viacerých organizačných štruktúr spôsobujúcich sociálne začlenenie človeka. Bergham uvádza štyri integračné roviny:

1. demokracia a právo (politická integrácia)
2. trh práce (ekonomická integrácia)
3. sociálny štát (sociálna integrácia)
4. rodina a komunita (interpersonálna integrácia).²⁷

Narušenie týchto integračných rovín spôsobuje sociálne vyčlenenie. K takémuto chápaniu sa prikláňa aj Atkinson.²⁸

Mareš upozorňuje, že vo vzťahu k chudobe znamená použitie konceptu sociálneho vyčlenenia najmä prenesenie dôrazu z absolútnej chudoby na relatívnu, z príjmovej na jej multidimenzionálnu povahu spočívajúcu súčasne v marginalizácii jednotlivcov a kolektívov na trhu práce a zamestnaní, v obmedzenom prístupe k vzdelaniu a zdravotnej starostlivosti a v neschopnosti uplatňovať svoje právo a realizovať aktívne občianstvo.²⁹ Všetci si aj ďalšiu súvislosť medzi konceptmi sociálneho vyčlenenia a relatívnej chudoby. Sociálne vyčlenenie je podľa Mareša³⁰ definované ako stav, keď jednotlivec alebo kolektív neparticipuje na ekonomickom, politickom a sociálnom živote spoločnosti, alebo keď ich prístup k príjmu a ostatným zdrojom im neumožňuje dosiahnuť životný štandard, ktorý sa v spoločnosti, v ktorej žijú, považuje za prijateľný a dosiahnuť tú mieru participácie na živote spoločnosti, ktorá sa v nej pre jej právoplatných členov považuje za žiaducu. Práve nemožnosť dosiahnuť životný štandard považovaný v spoločnosti za prijateľný označuje Townsend za jednu z foriem relatívnej deprivácie. Sociálne vyčlenenie môže postihovať aj príslušníkov stredných vrstiev, čo nás takisto odkazuje k mnohonásobnej deprivácii a relatívnej chudobe.

Lenka Sedláková upozorňuje aj na úskalia používania konceptu sociálneho vyčlenenia. Cituje Silvera, ktorý tvrdí, že šírka významu a dimenzií sociálneho vyčlenenia má za následok jeho ťažkú definovateľnosť, čo spôsobuje, že sa stáva veľmi vágnym termínom. Je zaťažené množstvom ekonomických, sociálnych, politických a kultúrnych konotácií a dimenzií. Podľa Silvera je pojem sociálneho vyčlenenia taký mnohoznačný, apelatívny, multidimenzionálny a pružný, že ponúka mnoho rôznych spôsobov, ako ho definovať.³¹

Tak, ako postupne začalo byť sociálne vyčlenenie čoraz väčším problémom, začal sa zdôrazňovať aj pojem sociálneho začlenenia a kohézie, ktorá sa orientuje na hodnoty vnútornej solidarity, vzájomnej podpory a podľa Mareša zaručuje ochranu všetkým členom spoločnosti.³²

Mareš chápe začlenenie ako vzájomné prispôbenie sa jednotiek a subsystémov s ohľadom na ich prínos pre fungovanie systému ako celku, a tak v záverečnom kroku aj pre stabilitu inštitucionalizovanej kultúry. Sociálnu kohéziu definuje ako sieť sociálnych

vzťahov vzájomných povinností, očakávania, vzorcov generalizovanej smeny a sociálnych sankcií vo vnútri spoločenstva.³³

Zaujímavo o sociálnej kohézii rozmýšľa aj Elias, ktorý tvrdí, že kohézia je založená na spoločnej pamäti, zdieľaných hodnotách a dlhodobých intímnych, priateľských vzťahoch, na interakcii založenej na implicitných a často nerefektovaných zvyklostiach.³⁴

Dôležitým faktorom sociálneho začlenenia je podľa Mareša najmä platené zamestnanie, ale aj komunitný život a komunitné aktivity, ako aj prístup k bývaniu pre všetkých členov spoločnosti. Upozorňuje však aj na to, že v súčasnosti, keď v celej euroamerickej spoločnosti stúpa nezamestnanosť v dôsledku globalizačného a technického vývoja, je potrebné odvrátiť pozornosť od plateného zamestnania ako najdôležitejšieho mechanizmu sociálneho začlenenia. Keďže nezamestnanosť má aj do budúcnosti stúpajúci charakter, je dôležité nájsť a uplatňovať aj iné spôsoby realizácie sociálneho postavenia a začlenenia človeka.³⁵

Chudoba ako kultúra

Zatiaľ čo sociologické koncepty sledujú chudobu zo širšieho pohľadu spoločenského usporiadania a sociálnych procesov, antropologické uvažovanie o chudobe prináša úplne iný pohľad, oveľa konkrétnejší, zameraný na reálne podoby chudoby. Najvýznamnejší antropologický koncept analyzuje chudobu ako kultúru, všima si jej vnútorný život, spôsob existencie a mechanizmy správania jej jednotlivých súčastí. Ide o Lewisov koncept kultúry chudoby. Lewis chudobu považoval za spôsob života, ktorý sa odovzdáva po rodinnej línii. Jeho koncept upozorňuje na to, že chudobní môžu vytvárať subkultúru, v ktorej sa chudoba ako kultúrny vzorec prenáša z generácie na generáciu.³⁶ Lewis považoval subkultúru chudoby za prirodzenú súčasť spoločnosti. V svojich troch najznámejších dielach,³⁷ založených na mexických rodinných biografiách, opísal chudobu ako spôsob života riadiaci sa vlastnými pravidlami a hodnotami.

Kultúra chudoby sa podľa neho objavuje v rôznych historických obdobiach a najintenzívnejšie sa vyvíja v takom sociálnom a ekonomickom systéme, ktorý prechádza veľkými zmenami (napr. premena spoločnosti z feudálnej na kapitalistickú).

Na to, aby sa vytvorila, musia byť v spoločnosti dodržané viaceré podmienky: trhová ekonomika, vysoká nezamestnanosť, nízke mzdy, neprítomnosť sociálnej politiky, ekonomiky a neprítomnosť dobrovoľníckej základne. Veľmi dôležitou podmienkou je rebríček hodnôt dominujúcej triedy spoločnosti, ktorý dáva dôraz na zhromažďovanie majetku, zdravie, možnosti stúpajúcej mobility, šetrnosť a vysvetľuje ekonomický status ako výsledok osobnej schopnosti alebo neschopnosti a nízkości individua.³⁸ Zaujímavé je, že všetky črty spoločnosti, ktoré Lewis uvádza, sú v súčasnosti významne príznačné najmä pre euroamerickú spoločnosť. Kultúra chudoby sa podľa Lewisa najlepšie drží v mestských alebo vidieckych slumoch. Môže variovať zo spoločnosti do spoločnosti a z rodiny do rodiny. Je adaptáciou i reakciou chudobných na ich marginálnu pozíciu v triednej klasifikácii vysoko individuálnej, kapitalistickej spoločnosti. Je tiež výsledkom generačného procesu – efektu, ktorý sa deje na deťoch. Podľa Lewisových výskumov dieťa, ktoré žije v slume, zvyčajne už v 6-7 rokoch absorbuje základné hodnoty kultúry chudoby a prestáva byť schopné všimnúť si plné výhody meniacich sa podmienok a narastajúcich možností, ktoré sa mu môžu prihodiť v jeho živote.³⁹

Lewis rozoznáva štyri roviny výskumu kultúry chudoby: Najširšiu rovinu výskumu predstavujú vzťahy medzi subkultúrou chudoby a širokou kultúrou, nasleduje výskum na úrovni komunit kultúry chudoby, na úrovni rodiny, a napokon na úrovni jednotlivca. Na úrovni vzťahov medzi väčšinou kultúrou a subkultúrou si všima najmä vylúčenie subkultúry chudoby zo života väčšinovej spoločnosti, na úrovni rodiny zase upozorňuje na

absenciu detstva ako osobitne predĺženého a chráneného obdobia v životnom cykle, na skorú iniciáciu do sexu, voľné zväzky, trend k ženskej alebo matersky centrovanej rodine, silnú predispozíciu k autoritárstvu a nedostatok súkromia. Na úrovni jednotlivca sú pre kultúru chudoby príznačné silné pocity marginality, bezmocnosti, závislosti a podradenosti.⁴⁰

Podľa O. Lewisa sú chudobní lokálne a provinčne orientovaní a majú veľmi malý zmysel pre históriu. Poznajú iba vlastné problémy, vlastné lokálne podmienky, vlastné susedské vzťahy a vlastný spôsob života. Zvyčajne nemajú nijaké vedomosti, vízie alebo ideológiu a nie sú schopní vnímať podobnosti či rozdielnosti medzi svojimi problémami a zvyškom sveta.⁴¹

Nie vždy však spoločenstvá chudobných musia vytvárať kultúru chudoby. Lewis uvádza štyri príklady spoločností, keď to tak nie je:⁴²

1. V primitívnych národoch sa kultúra chudoby nevytvorila, pretože ich spoločnosť nie je vysoko stratifikovaná (ako napríklad v euroamerickej spoločnosti) a chudobní sú prakticky všetci.

2. Celé vrstvy chudobných v kastovníckom systéme (napr. v Indii) podľa neho nevytvárajú kultúru chudoby, pretože majú zmysel pre kontinuitu, minulosť a budúcnosť.

3. Židia vo východnej Európe, i keď boli chudobní, nemali veľa črt kultúry chudoby, pretože mali tradíciu literatúry, učenia, organizácie komunity okolo rabína, lokálnu dobrovoľnícku asociáciu a náboženstvo s vierou, že sú vyvoleným národom.

4. Štvrtý príklad uvádza ako špekulatívny – kubánsky socializmus. Napriek veľkej chudobe tunajších obyvateľov vyskúmal, že ľudia oveľa menej trpia pocitom nespokojnosti, apatie a beznádeje. Vkladajú veľké nádeje do vodcov a dúfajú v lepší život v budúcnosti. Slumy majú vysoko organizované rôznymi komisiami. Ľuďom je daná doktrína, ktorá glorifikuje najnižšie triedy ako nádej humanity. Lewis tiež porovnáva Castro a Marxov-Engelsov režim. Castro podľa neho neoznačoval tzv. „lumpenproletariát“ ako inherentnú reakcionársku a antirevolučnú silu, ale skôr videl ich revolučný potenciál a pokúsil sa ho využiť.

Podľa Lewisovej teórie sú teda hlavnými znakmi kultúry chudoby: úplná absencia vízií a orientovanosti na budúcnosť, absencia vedomia nejakých koreňov a vnímania minulosti (zjednodušene povedané: viem kto som, odkiaľ pochádzam a kam kráčam), ale silný dôraz na aktuálne prežívanie. Ľuďom žijúcim v kultúre chudoby chýba zasadenie do kultúrneho, regionálneho aj svetového kontextu. Lewis tiež upozorňuje na absolútnu neorganizovanosť tohto spoločenstva. Na záver zhŕňa: „V primitívnych a kastovníckych spoločnostiach sa kultúra chudoby nerozvinula. V socializme, fašizme a vysoko rozvinutom kapitalizmom s „welfare“ štátom má kultúra chudoby tendenciu ustupovať. Kultúra chudoby sa rozvíja najmä v skorých štádiách kapitalizmu a kolonializmu. Vždy závisí od národného kontextu.“⁴³

Chudobu možno podľa neho ľahšie odstrániť ako kultúru chudoby a jej eliminácia nemusí zákonite znamenať aj elimináciu kultúry chudoby, ktorá je celkovým spôsobom života.

Lewis tvrdil, že život v chudobe zmenil hodnoty jej nositeľov, čím sa život pre nich stal jednoduchším a prijateľnejším. Táto zmena hodnotového systému ich však oslobodila aj od zodpovednosti robiť rozhodnutia, ktoré by ich z chudoby vymanili. Jeho názory, často aj politicky využívané, zdvihli vlnu polemík. Kritici tvrdili, že Lewisovo dielo vyznieva, akoby schvaľoval legitímnosť kultúry chudoby. Nezaoberal sa totiž príčinami chudoby, ktoré by vyplývali zo štruktúry spoločnosti, ale „bremeno“ jej existencie pripisoval na vrub jej nositeľov, ktorí si ju odovzdávajú medzigeneračným prenosom. Marit Melhuus však tvrdí, že v konečnom dôsledku ani Lewis, napriek svojim dielam, neschvaľoval existenciu chudoby a chcel, aby bola eliminovaná.⁴⁴

Najprínosnejšou myšlienkou Lewisovho konceptu je zistenie, že prílišné zotrúvanie v stave chudoby v určitej spoločnosti a podmienkach môže prerásť v spôsob života šíriaci sa do budúcnosti nasledujúcimi generáciami. Polemické sú už otázky pôvodu takto vzniknutej chudoby, jej legitímnosti či miesta v spoločnosti a zodpovednosti za jej pretrvávajúce, a tiež zvolenie spôsobu riešenia problémov, ktoré z jej existencie vyplývajú.

II. Teoretické koncepty chudoby a Slovensko

Historický a politicko-spoločenský kontext

Po druhej svetovej vojne sa zdalo, že chudoba je už len zlou minulosťou, pretože spoločnosť sa dokázala postarať o všetkých svojich členov. V bývalých socialistických štátoch predstavovala jeden z najmenej žiaducich javov spoločnosti. Oficiálne neexistovala. Systém pre svojich členov prinášal široké sociálne zabezpečenie, ktoré ju dokázalo eliminovať, aj keď samozrejme nie stopercentne. V demokraticky a kapitalisticky sa vyvíjajúcich krajinách sa počet chudobných na základe hospodárskeho a ekonomického rastu, ale aj sociálneho zabezpečenia štátu, takisto zmenšoval.

Odstrániť chudobu v takom širokom meradle, ako sa to udialo práve v 20. storočí, bolo možné aj preto, že ľudia si mohli zadovážiť materiálne blaho pomocou financií získaných v platenom zamestnaní. Zamestnanie sa zároveň stalo jedným z hlavných prostriedkov na získanie a udržanie svojho miesta v spoločnosti, a tak život mimo chudoby zohrával aj svoju zásadnú sociálnu funkciu.⁴⁵ Okrem toho, že zamestnanie jednotlivcovi zabezpečuje určité sociálne postavenie, stalo sa kľúčovým momentom aj z hľadiska zaradenia človeka do byrokraticko-legislatívnych štruktúr systému. Otváralo dvere všetkým vymoženostiam súčasnej spoločnosti. Ak chceme byť zdravotne ošetrení, mať dôchodok či zobrať si pôžičku, musíme mať zamestnanie.

Paradoxne, práve vďaka množstvu a pohybu pracovných síl i investícií, možnosti výberu zamestnania a zamestnanca, technickému a globalizačnému vývoju, platená práca ako prostriedok eliminácie chudoby jednotlivca a jeho sociálneho postavenia prestala byť dostupnou pre všetkých práve v momente, keď sa nárok na ňu a možnosť jej získania považovali za právo každého občana.

Vysoká a stále narastajúca nezamestnanosť sa považuje za jeden z najväčších problémov našej spoločnosti, ktorého dôsledkom je aj alarmujúca sociálna situácia niektorých jednotlivcov, rodín, skupín, regiónov či celých štátov. Takto vzniknutá chudoba prestala byť záležitosťou úzkej skupiny ľudí, ale stala sa celospoločenským problémom. Od 80. rokov 20. stor. narástla natoľko, že v roku 2000 Európska únia v rámci Lisabonskej stratégie vyhlásila boj s chudobou v Európe za jeden z ústredných krokov svojho politického snaženia na najbližších desať rokov. Nezamestnanosť sa v EÚ považuje za základný mechanizmus vzniku sociálneho vyčlenenia.⁴⁶ Napriek odvážnemu cieľu Lisabonskej stratégie eliminovať chudobu do roku 2010, od roku 2000 počet nezamestnaných i chudobných stúpol a má stále narastajúcu tendenciu.

Slovensko v tomto smere nie je výnimkou. Chudoba u nás rýchlo stúpa. Vznik širokej vrstvy chudobných je dôsledkom viacerých faktorov.

V prvom rade ide o nedávnu zmenu politického systému, hospodárskeho i sociálneho nastavenia štátu, transformačný proces, v ktorom sa naša krajina nachádza. Markantná zmena režimu a socioekonomických podmienok zastihla našu krajinu nepripravenú. Každý systém vytvára v ľuďoch určité návyky, overené postupy ako prežiť. V socialistickom zriadení chudoba nedosahovala takú mieru a hĺbku ako v súčasnosti. Niekoľko málo rokov však zobralo istotu zamestnania a sociálneho zabezpečenia, ktoré boli v predchádzajúcom systéme

garantované. Nový režim priniesol nové podmienky vyžadujúce zmeny v myslení a spôsobe života. Tieto zmeny však vyžadujú čas a nemôžu sa udiť tak rýchlo ako zmeny politické, ekonomické či hospodárske. Vzniká rozpor medzi myslením i spôsobom života občanov a podmienkami, ktoré poskytuje štát. Je prirodzené, že ľudia nie sú vždy schopní prispôbiť sa a zorientovať tak rýchlo v nových podmienkach. Ak sa niekto, kto dvadsať rokov pracoval v tom istom podniku, zrazu ocitne v situácii, že ho prepustia spolu s ďalšími stovkami spolupracovníkov v regióne, kde nie sú iné možnosti zamestnať sa, nedokáže vo väčšine prípadov okamžite reagovať a hľadať iné možnosti ako preexistovať - napríklad prácu v zahraničí alebo súkromné podnikanie. Možnosti, ktoré po roku 1989 ponúkol dnešný systém, boli nové, nevyskúšané, a teda pre mnohých aj riskantné. Veľké percento ľudí zostalo po hromadných prepúšťaniach dlhodobo nezamestnaných s obmedzenými možnosťami stabilne sa zamestnať. Aj táto situácia sa podpísala na vysokom podiele chudobných v našej krajine.

V niektorých regiónoch trpí chudobou väčšina obyvateľstva. Ich životný štandard klesol pod prijateľnú úroveň v takej miere, že majú existenčné problémy. Chudoba v týchto oblastiach úzko súvisí práve s výškou nezamestnanosti a nízkymi mzdami. Problémy zamestnať sa sú markantné najmä v regiónoch zameraných na poľnohospodárstvo. Poľnohospodárske družstvá, ktoré v minulosti zamestnávali väčšinu obyvateľstva, prešli krachom a likvidáciou, v lepších prípadoch svoju výrobu len zmenšili. Oproti obdobiu pred rokom 1989 zamestnávajú však len nepatrné percento. To malo za následok prudký nárast nezamestnanosti, ktorá v niektorých obciach dosahuje úroveň nad 50% a je dlhodobá. Vysoká nezamestnanosť a minimum pracovných príležitostí spôsobuje aj ďalšie nežiaduce javy, ako úžera, nevýhodné podmienky pre zamestnanca, nízke mzdy a ponuka práce na čierno bez záruk základných práv zamestnanca, garantovanej mzdy, v mnohých prípadoch len za naturálie. Takto nepriamo potom zasahuje aj zamestnané obyvateľstvo, ktoré takisto trpí finančným nedostatkom.

Chudobných a ich život radikálnym spôsobom častokrát zasahujú aj konkrétne zákony a legislatívne opatrenia. Transformačný proces spôsobuje, že politická scéna ešte nie je ustálená a pri každých parlamentných voľbách sú prítomné nové trendy politického smerovania. Tieto fakty neobchádzajú ani chudobu a sociálnu politiku, ktorá na ňu vplýva. V súčasnosti sa problém chudoby u nás rieši v súlade s trendmi v celej EÚ. Zhoršujúca sa ekonomická a hospodárska situácia a narastajúca nezamestnanosť čoraz viac redukuje myšlienku pomáhajúceho sociálneho štátu a upierajú sa k zoštíhlenému systému sociálnej pomoci so snahou motivovať sociálne odkázaných, aby sa o seba postarali sami. Pre takéto opatrenia sa nachádzajú najrôznejšie politické vysvetlenia.

Definícia chudoby sa v slovenskom politickom diskurze opiera najmä o ekonomické ukazovatele. Na jej určenie sa používa definícia platná v EÚ. Podľa nej je na hranici chudoby každá domácnosť, ktorá má nižší príjem ako je 60% národného mediánu. Na Slovensku je to pätina domácností. Táto definícia sa používa najmä na medzinárodnej úrovni, v dokumentoch určených EÚ. Na domácej pôde sa ešte pracuje s pojmom životného minima, určeného na základe minimálneho spotrebného koša, ktorý by mal jednotlivcovi zabezpečiť existenciu nad hranicou chudoby. Malo by ísť o objektívne určenú hranicu sociálnej tolerancie.⁴⁷

Redukcia problému chudoby len na ekonomický nedostatok zapríčiňuje, že jediným spôsobom riešenia je finančná výpomoc. Je však nedostatočná na zabezpečenie dôstojného života, pretože redukuje problém chudoby len na osobný problém jednotlivca, ktorý by nemal „zneužívať“ dávku sociálneho zabezpečenia. Sociálnu dávku preto zníži tak, že sa

stáva na zabezpečenie života človeka zanedbateľná. Dvojnásobná redukcia problému chudoby, ktorý nespočíva len v osobnej zodpovednosti jednotlivca a ekonomickom nedostatku, ale v širších kultúrno-spoločenských podmienkach, medzi ktoré napríklad patrí vysoká nezamestnanosť, tak len prehĺbuje a rozširuje problém. Výsledkom nie je efektívna motivácia jednotlivca a takéto prístupy sa skôr podpisujú na vysokom percente chudoby v spoločnosti.

Časté zdôrazňovanie individuálneho momentu pri riešení chudoby v politickom diskurze súvisí s vysvetľovaním pôvodu chudoby. V súčasnosti sa pri hodnotení a analýze názorov na príčiny chudoby najčastejšie používa typológia so štyrmi základnými typmi ich vysvetľovania, ktorú rozvinuli Van Oorschot a Halman.⁴⁸ Príčiny chudoby sa podľa nich viažu na:

1. chudobu ako zlyhanie jednotlivca
2. chudobu ako osud jednotlivca
3. chudobu ako zlyhanie spoločnosti
4. chudobu ako osud spoločnosti.

Na Slovensku v posledných rokoch došlo v spoločnosti k posunu pri vysvetľovaní príčin chudoby. Podľa sociologických výskumov Kataríny Strapcovej uvádzajú občania SR za najčastejší dôvod chudoby práve nespravodlivosť v spoločnosti.⁴⁹ Tento dôvod uviedlo 52,7% respondentov, zatiaľ čo chudobu ako výsledok osobnej zodpovednosti uviedlo len 17,4%.

Koncepty chudoby v slovenskom prostredí

Absolútna a relatívna chudoba:

Chudobu na Slovensku identifikujem tak na jej absolútnej, ako aj relatívnej úrovni. Chudobným je pre mňa človek trpiaci hladom a chladom, pretože si nemá za čo tieto potreby zabezpečiť, tak isto ako aj ten, kto sa síce môže najesť, obliecť či zakúriť si, ale na to, aby prežil, sa musí každodenne zamýšľať nad tým, ako zaplatiť účty, ako nakúpiť čo najlacnejší tovar alebo kde si požičať, aby mohol svoje dieťa poslať na výlet. Chudobným je pre mňa dokonca aj ten, kto nemusí nad tým každý deň premýšľať, ale vo svojom živote pociťuje nedostatok, nedostatok finančný a materiálny v takej miere, že ho hendikepuje v sociálnom živote. Chudobným je pre mňa aj človek zasiahnutý relatívnou chudobou.

Relatívna chudoba u nás má všetky znaky, ako ich popisuje Townsend. Je multidimenzionálna, premenlivá v závislosti od prostredia, v ktorom sa pohybujeme, vyčleňuje človeka na okraj spoločnosti a zasahuje do jeho spoločenského života.

Multidimenzionálnosť chudoby sa prejavuje na jej rozsahu aj hĺbke. Oplyvňuje život jednotlivca od materiálnej, cez bytovú, zdravotnú, kultúrnu či vzdelanostnú stránku života až po jeho občiansku participáciu či svetonázor. V spoločnosti zasahuje rôzne regióny, skupiny či spoločenské jednotky ako je rodina alebo obec.

Na absolútnej úrovni postihuje najmä dlhodobo nezamestnaných, matky samoživiteľky, Rómov v rómskych osadách a bezdomovcov. Mnohí však chudobou trpia skryto. Ide o širokú skupinu dôchodcov, mnohoretých rodín, mladých rodín s deťmi či zamestnaných na sekundárnom trhu práce. V širšom meradle sa v niektorých regiónoch v dôsledku nízkych miezd dokonca preniesla aj na „obyčajných“ zarábajúcich občanov.

Mnohí z týchto ľudí trpia chudobou v skrytosti a navonok ju nepriznávajú, pretože sa u nich spája so zlyhaním. Ide najmä o tú skupinu, ktorá má svoje zamestnanie, niekedy dokonca významné postavenie v spoločnosti, v ktorej žijú, ale veľmi nízky príjem na zabezpečenie seba alebo svojej rodiny. Sú nútení orientovať sa najmä na zabezpečenie

existencie. Príjmový nedostatok ich takto nepostihuje len na materiálnej úrovni, ale často zamedzuje prístup ku kvalitnému bývaniu, vzdelaniu či zdravotníctvu – k jednotlivým dimenziám všeobecne prijateľnej dôstojnej existencie. Práve narušenie tých dimenzií života, ktoré súvisia s jeho sociálnou stránkou, odkazuje na Townsendovu relatívnu chudobu.

Takýto stav prispieva k vysokej individualizácii spoločnosti a oslabovaniu komunitných vzťahov. Ak niekto musí s vypätím síl venovať svoju energiu tomu, aby mohol každý mesiac zaplatiť všetky účty, nezamýšľa sa nad tým, čo by mohol urobiť pre svoje okolie. V myslení i v živote ľudí sa začína uplatňovať princíp samostatného života bez očakávania, ale aj poskytnutia pomoci druhým. To sa premieta do sociálnych vzťahov a väzieb. Zameranie sa na seba a vlastné prežitie prináša oslabenie spoločenských väzieb, vzájomnej podpory a princípu kohézności. Mení sa i usporiadanie spoločnosti. Vrstvy obyvateľstva na Slovensku sa rozostupujú, vznikajú čoraz väčšie príjmové rozdiely medzi najbohatšími a najchudobnejšími, zmenšuje sa stredná vrstva. Ľudia sú apatickí, žijú v strachu a neistote. Neistota je taká silná, že v niektorých prípadoch ovplyvňuje i tradičné rodinné zväzky. Znižuje sa sobášnosť a predlžuje sa vek, v ktorom si mladí ľudia zakladajú rodiny.⁵⁰

Sociálne vyčlenenie chudobných:

Tak ako spolu súvisia koncepty relatívnej chudoby a sociálneho vyčlenenia, tak súvisí aj chudoba konkrétneho človeka s jeho postupným vyčleňovaním zo spoločnosti. Narušuje všetky štyri začleňujúce roviny, ktoré uvádza Bergham. Vysoká nezamestnanosť a zúženie sociálnych garancií štátu len na motivačné príspevky spôsobujú, že na Slovensku sa mnohí nemôžu dostatočne ekonomicky a sociálne začleniť do spoločnosti. Nedostatok narušuje aj politickú participáciu občanov. Človek trpiaci chudobou sa prestáva zaujímať o politické dianie a zúčastňovať sa na politických rozhodnutiach.⁵¹

Najhlbšie človeka zasahuje porušenie jeho interpersonálneho začlenenia, ktoré sa prejavuje na oslabení jeho medziľudských, rodinných a komunitných vzťahov.

Kultúra chudoby:

Ak chudoba pomaly narastá a pretrváva dlhodobo, ľudia si na ňu môžu zvyknúť tak, že sa im stane spôsobom života, ktorý úzko súvisí s kultúrou chudoby. Slovensko ako krajina v transformácii spĺňa viaceré podmienky, ktoré sú podľa Lewisa vhodné na vytvorenie kultúry chudoby. Trhová ekonomika a neprítomnosť sociálnej politiky v kombinácii s vysokou nezamestnanosťou a nízkymi mzdami sú podčiarknuté náhlou zmenou politického systému.

O kultúre chudoby sa však v slovenskom prostredí dá hovoriť asi len v prípade niektorých rómskych osád. Ich obyvatelia naplňajú viaceré znaky kultúry chudoby ako ich popisuje Lewis. Majú špecifický spôsob života, orientovaný najmä na prítomnosť a aktuálne prežívanie. Vymykajú sa kultúrnemu charakteru, aj regionálnym špecifikám prostredia, v ktorom žijú. Len veľmi ťažko si dokážu plánovať budúcnosť a chytať sa šancí, ktoré by ich mohli vytrhnúť z daného spôsobu života. Súvisí to nielen s ich vlastným postojom, ale aj s postojom spoločnosti, ktorá trpí predsudkami, sťažuje ich integráciu a často aj diskriminuje. Klasický je príklad, ktorý často uvádzajú Rómovia – ak kontaktujú zamestnávateľa telefonicky, je ešte voľné miesto, akonáhle prídu na osobný pohovor, zamestnávateľ ich odmieta s tým, že miesto už obsadil. Na jednej strane môžu takéto príklady slúžiť pre Rómov ako dobré ospravedlnenie neschopnosti svoju situáciu riešiť, na druhej strane však reálne existujú a značne zmenšujú ich možnosti niečo urobiť so svojím životom.

Lewisov indikátor narušenia kontinuity s minulosťou a tradíciou svojej kultúry je

v prípade Rómov otázky. Práve v rómских osadách je spôsob života s ich minulosťou a kultúrou dosť úzko spätý, najmä čo sa týka rodinného a komunitného života (rozdelenie úloh a hierarchia v rodine, hodnoty zamerané na silné rodinné zväzky a pod.).

V rómских osadách život komunity spôsobuje vzájomné podporovanie sa v špecifickom spôsobe života kultúry chudoby, čo vplýva na výchovu budúcich generácií a odovzdávaní určitých kultúrnych znakov a vzorcov správania, ako to popisuje Lewis. Nešťastím rómских osád je aj to, že sú väčšinou izolované od nerómских občanov a ich obyvatelia bývajú vylúčení zo života spoločnosti mimo osady. Izolovanosť osád úzko súvisí s minulosťou riešenia rómскеj otázky na Slovensku, s ich násilným usadzovaním a getoizáciou v období po druhej svetovej vojne. Oblasti, v ktorých neboli priestorovo vyčlenené zo života ostatných občanov, ale boli medzi nimi rozptýlené, v súčasnosti nemusia riešiť problém kultúry chudoby Rómov.

Iné komunity, ktoré by spĺňali znaky kultúry chudoby tak ako rómске osady, na Slovensku zatiaľ nie sú. Aj keď v niektorých obciach chudoba postihuje väčšinu obyvateľstva na rôznej úrovni, nespôsobuje stratu ich orientácie na budúcnosť a túžby zmeniť svoj život. Nespôsobuje stratu snahy nachádzať a realizovať rôzne stratégie, ktoré by im pomohli plnohodnotne sa zúčastňovať na živote spoločnosti. Avšak takýto spôsob uvažovania chudobného človeka je tým ťažší, čím hlbšie ho postihuje. Rodiny, ktoré trpia existenčnými problémami, sa samozrejme musia starať o vyriešenie aktuálnych problémov. Prispôbujú tomu svoj život, v ktorom sa objavuje oveľa viac znakov kultúry chudoby. V niektorých regiónoch vyrastá nová generácia, ktorá nemala možnosť nikdy pracovať a prispievať k zabezpečeniu svojej existencie. Ľudí, ktorí by úplne rezignovali na svoj život a boli neschopní či nepripravení riešiť svoju situáciu, zatiaľ nie je mnoho. Výhodou je, že nie sú izolovaní, ale žijú vo väčšinovej spoločnosti, ktorá vysiela podnecujúce impulzy a nové možnosti. Hrozba vzniku kultúry chudoby však v niektorých častiach obcí, celých obciach či dokonca regiónoch pretrváva, pretože možností vymaniť sa z chudoby je v nich extrémne málo. Ak bude táto situácia dlhodobá, môže sa stať, že budúce deti a ich potomstvo iný život ako život v chudobe už nebudú poznať.

Záver

Vo svojej štúdií som sa snažila prepojiť jednotlivé teoretické koncepty chudoby s aktuálnou situáciou na Slovensku. Ako evidentné problémy, prispievajúce k existencii chudobných v našej spoločnosti, sa dajú identifikovať: vysoká nezamestnanosť, slabé sociálne garancie štátu, nízky alebo v niektorých prípadoch záporný rast reálnych miezd. So všetkými týmito problémami sa v súčasnosti stretáva aj väčšina ďalších európskych štátov. U nás sa k tomu ešte pripájajú aj rôzne transformačné problémy, najmä nepripravenosť ľudí na zmenu myslenia, ktorú vyžaduje nový režim, a vôbec na rozsiahlosť a rýchlosť premien, ktoré u nás nastali po roku 1989.

Transformačný proces je na Slovensku zvlášť podčiarknutý veľmi rýchlymi sociálnymi a ekonomickými reformami, napríklad daňovou, zdravotníckou či dôchodkovou. Občanov zasahujú aj veľmi nízke sociálne garancie štátu, ktoré sa prejavujú v nízkych finančných príspevkoch pre sociálne odkázaných. Dokazuje to napríklad percento ľudí, ktorí sa dostanú nad hranicu chudoby vďaka sociálnemu zabezpečeniu.⁵² To je u nás oveľa menšie ako vo väčšine krajín EÚ.

V našej kultúre podoba chudoby nie je až taká extrémna ako napríklad v niektorých ázijských krajinách, pre mnohých je však existenčne problematická a veľmi nepríjemná. Na rozdiel od evidentne hladujúcich v Afrike či Ázii má úplne inú podobu, ktorá je o to

bolestivejšia, že existuje v spoločnosti deklarujúcej právo na dôstojný život pre všetkých svojich členov. Diferencia medzi extrémnou chudobou celosvetovo hladujúcich a chudobou sociálne vylúčeného Slováka je asi taká, ako medzi Senovou podobou absolútnej chudoby a relatívnou chudobou, ako ju popisuje Townsend. Ich koncepty považujem za ukážku analýzy rôznych foriem chudoby, ukazujúcich jej šírku a mnohorakosť. Isté je, že chudoba v našom geografickom priestore má rôzne podoby a odtienky, komplikovane zasahuje do života človeka a postihuje ho aj na inej úrovni, ako je úroveň hladu. Je relatívna.

Chudoba u nás sa v rôznej miere dotýka rôznych skupín obyvateľov. Najzávažnejšie zasahuje evidentne chudobných s existenčnými problémami, o ktorých nikto nepochybuje. Špecifickým problémom je však skrytá chudoba ľudí, ktorí ju napriek tomu, že vplýva na ich život, nepriznávajú. Často sa spája s negatívnymi predstavami ako neschopnosť, lenivosť či alkoholizmus. Ak však nepostihuje človeka na absolútnej úrovni, nepripúšťajú ju jej nositelia ako závažný problém. Relatívnosť takejto chudoby spočíva v tom, že síce reálne existuje, reálne zasahuje do materiálneho i sociálneho života chudobných, ktorí ju reálne pociťujú, ale navonok nimi nie je identifikovaná. Tým sa vytvára dojem, akoby bolo všetko v poriadku a spoločnosť nevytvára dostatočné mechanizmy na ochranu tejto skupiny ľudí.

Koncept sociálneho vyčlenenia poukazuje na širší kontext i dôsledky chudoby. Na Slovensku okrem nedostupnosti plateného zamestnania ako začleňujúceho mechanizmu zlyhávajú aj ďalšie mechanizmy. Sociálna integrácia je narušená slabými sociálnymi garanciami štátu. V spoločnosti, ktorej členovia sa musia snažiť o zabezpečenie základných existenčných potrieb, sa oslabujú princípy kohezičnosti a spolupatričnosti a narušujú sa tak aj začleňujúce mechanizmy na úrovni komunity.

Chudoba zasahuje aj do spôsobu života. Vytvára v ľuďoch určité návyky, a tým aj nebezpečenstvo vytvorenia kultúry chudoby. Lewis upozorňuje, že odstrániť kultúru chudoby je oveľa ťažšie, ako odstrániť chudobu samotnú, pretože zmeniť myslenie a návyky je oveľa ťažšie ako odstrániť hmotný nedostatok. Zo strany spoločnosti je dôležité vytvárať také opatrenia pre svojich členov, ktoré by ich neprepustili pod hranicu chudoby a zmeny spôsobu života. Prevencia je v tomto prípade určite oveľa účinnejšia, ako odstraňovanie následkov. Je preto dôležité, aby spoločnosť na čele so svojimi predstaviteľmi, aj napriek zlým sociálnym podmienkam, uprednostňovala pre chudobných ľudí vytváranie možností zmeniť svoju situáciu a dodržiavanie princípov pomoci slabším skupinám, spolupráce a spolupatričnosti pred individualizáciou a v lepšom prípade „od stola“ určenou minimálnou podporou, ktorá má slúžiť len na prežitie chudobou trpiaceho človeka.

POZNÁMKY

- 1 GIDDENS, A. 1999: *Sociologie*. Praha.
- 2 JORDAN, B. 1996: *A theory of Poverty and Social Exclusion*. Cambridge.
- 3 MAREŠ, P. 1999: *Sociologie nerovnosti a chudoby*. Praha.
- 4 KELLER, J. 1995: *Dvanáct omylů sociologie*. Praha.
- 5 Podľa: MAREŠ, P. 1999, c. d., s. 113.
- 6 Vychádzal pritom z konceptu hanby, ktorý ako prvý použil Adam Smith v 18. storočí.
- 7 Podľa: KUSÁ, Z. 2004: Na úvod... In: *Otázky merania chudoby*, Bratislava.
- 8 Napríklad sú krajiny, kde nezaplatenie účtu za elektrickú energiu môže mať pre človeka fatálne dôsledky, zatiaľ čo v iných krajinách, kde nie je potrebné používať elektrickú energiu na zabezpečenie základných potrieb, je tento prvok z pohľadu absolútneho konceptu chudoby irelevantný.

- 9 TOWNSEND, P. 1962: The Meaning of Poverty, In: *British Journal of Sociology*, 13, No 3, s. 210.
- 10 „Deprivácia môže byť definovaná ako stav pozorovateľného a preukázateľného znevýhodnenia vo vzťahu k lokálnej komunite či širšej spoločnosti alebo národu, ku ktorým jednotlivec, rodina alebo skupina patria.“ TOWNSEND, P. 1987: Deprivation. In: *Journal of Social Policy*, 16, no 2.
- 11 TOWNSEND, P. 1979: *Poverty in United Kingdom: a Survey of Household Resources and Standards of Living*. Harmondsworth, s. 13.
- 12 Podľa: MAREŠ, P. 1999, c. d., s. 128.
- 13 Townsendov index deprivácie obsahuje napríklad také zložky, ako možnosť pozvať priateľov na čaj či počet varených raňajok, ktoré si môže človek dovoliť za určitý počet dní. TOWNSEND, P. 1979.
- 14 Seebohm ROWENTREE, B. 1901: *A study of Town Life*. London.
- 15 TOWNSEND, P. : The Meaning of Poverty, c.d., s. 218.
- 16 Napríklad Pierre Mauroy, prezident Socialistickej internacionály a bývalý francúzsky premiér. MAUROY, P.: *Globalizáciu ekonomiky musí sprevádzať globalizácia politiky. Storočie plné možností*. Zdroj:<http://www.noveslovo.sk/archiv/1999-31/otrendoch.html>.
- 17 Bližšie k marginalite pozri KELLER, J. 1995, s. 152-160.
- 18 Marginalizovaným človekom nemusí byť len chudobný. Marginalita sa vzťahuje aj k ďalším javom, ktoré sú z rôznych príčin pre väčšinovú spoločnosť neakceptovateľné. Takže sociálne vylúčenými či marginalizovanými môžu byť rovnako chudobní, ako napríklad aj ľudia s homosexuálnou orientáciou, s iným vierovyznaním a inej rasy ako väčšinová spoločnosť, alebo mentálne či fyzicky hendikepovaní ľudia.
- 19 Podľa: KELLER, J. 1995, s. 154.
- 20 SEDLÁKOVÁ, L. 2002: Proměny hranic v moderní společnosti: od marginality k marginalizaci, od inkluzivní k exkluzivní společnosti. In: *Menšiny a marginalizované skupiny v České republice*. (Edt) Sirovátka, T. Brno.
- 21 Bližšie k underclass pozri: MARSCHAL, G. – ROBERTS, S. – BURGOYNE, C. 1996: Social class and underclass in Britain and the USA. In: *The British Journal of Sociology*. Vol. 47, No. 1 (Mar. 1996), 22-44.
- 22 ONDREJKOVIČ, P. 2004: Chudoba – spoločensky nežiadúci jav. In: *Otázky merania chudoby*. Bratislava, s. 24-33.
- 23 Bližšie k novej chudobe pozri: ROOM, G. 1987: *New Poverty in the European Community*. London.
- 24 K sociálnemu vylúčeniu bližšie pozri: DŽAMBAZOVIČ, R. a GERBERY, D. 2005: Od chudoby k sociálnemu vylúčeniu. In: *Sociológia*, 37/ 2. s. 143-176.
- 25 Tamtiež, s. 153.
- 26 DŽAMBAZOVIČ, R. a GERBERY, D. 2005, s. 149.
- 27 BERGHAM, J. 1995: Social Exclusion in Europe: Policy Context and Analytical Framework. In: *Beyond the Threshold: The Measurement and Analysis of Social Exclusion*. (Edt) Room, G. Bristol, s. 10-28.
- 28 ATKINSON, A. B. 1998: *Poverty in Europe*. Oxford.
- 29 MAREŠ, P. 2004: Sociální exkluze a inkluze. In: *Sociální exkluze a sociální inkluze menšin a marginalizovaných skupin*. Brno.
- 30 Tamtiež, s. 19.
- 31 Podľa SEDLÁKOVÁ, L. 2002, s. 28.
- 32 MAREŠ, P. 2004, s. 21.
- 33 Tamtiež, s. 21-22.

- 34 Podľa MAREŠ, P. 2004, s. 22.
- 35 Tamtiež, s. 26-27.
- 36 LEWIS, O. 1959: *Five families. Mexican case studies in the culture of poverty?* New York: Basic.
- 37 Tamtiež; LEWIS, O. 1961: *The children of Sánchez*. New York; LEWIS, O. 1970: *A death in the Sánchez family*, New York: Vintage.
- 38 LEWIS, O. 1970: The Culture of Poverty. In: *Anthropological Essays*. New York, s. 68.
- 39 Tamtiež, s. 69.
- 40 Tamtiež, s. 70.
- 41 Tamtiež, s. 73.
- 42 Tamtiež, s. 74-75.
- 43 Tamtiež, s. 76.
- 44 Podľa: MELHUUS, M. 1997: Exploring the work of a compassionate ethnographer. The case of Oskar Lewis. In: *Social Anthropology*, Volume 5, part 1, s. 35-55.
- 45 Mareš v súvislosti so sociálnou kohéziou a začlenením upozorňuje na platenú prácu ako na centrálny prostriedok sociálneho začlenenia, nástroj sociálnej kontroly a nezamestnanosť ako na synonymum sociálneho vyčlenenia. Platená práca bola a doteraz je zdrojom príjmu aj sociálneho statusu a identity jednotlivca, dokonca aj základnou formou jeho vzťahu so spoločnosťou. Preto strata práce veľmi často znamená stratu identity, sebavedomia, sebaúcty, zneistenia vzťahu k spoločnosti a neistotu postavenia v nej. MAREŠ, P. 2004, s. 24.
- 46 Platená práca má ako začleňujúci mechanizmus v diskurze Európskej únie zvlášť významnú úlohu. Podľa Lisabonskej dohody je najlepšou ochranou proti sociálnemu vyčleneniu zamestnanie. Hlavné ciele boja proti sociálnemu vyčleneniu podľa EÚ: rozvoj inkluzívneho trhu práce, podpora zamestnania ako práva a príležitosti pre všetkých, garancia adekvátneho príjmu ako zdroja dôstojného života, zabezpečenie šancí na vzdelanie, podpora rodinnej solidarity a ochrany práv dieťaťa v rodine, zabezpečenie dobrého bývania a rovného prístupu k verejným službám či regenerácia deprivovaných území. Zdroj: Council of the European Union 2001 a Commission of the European Union 2003.
- 47 Bližšie k problému životného minima pozri: SOPIRA, B. 2004: História konštrukcie životného minima. In: *Otázky merania chudoby*. Bratislava, s. 72-79.
- 48 Van OORSCHOT, W., HALMAN, L. 2000: Blame or Fate, Individual or Social? An International Comparison of Popular Explanations of Poverty. In: *European societies* 2 (1), s. 1-28.
- 49 STRAPCOVÁ, K. 2004: Sociálne nerovnosti a príčiny chudoby v očiach slovenskej verejnosti. (Analýza údajov z Európskeho výskumu hodnôt.) In: *Otázky merania chudoby*. Bratislava, s. 89-99.
- 50 Sobášnosť od roku 1989 stále klesá. V Národnej správe SR o populácii a rozvoji sa hovorí, že zmeny v demografickom správaní mladej generácie sú jednak výrazom sociálnych postojov, ako sú častejšie možnosti štúdia, cestovania, podnikania, ale aj hrozba nezamestnanosti a finančná nedostupnosť bytov. Bratislava, MPSVR SR, jún 1999. Zdroj: www.employment.gov.sk
- 51 Svedčia o tom veľmi nízke percentá voličov v komunálnych a regionálnych voľbách, takisto ako aj vo voľbách do Európskeho parlamentu. Jedným z dôvodov takého nízkeho percenta voličov a ich nezájmu je aj sklamanie z reálneho života a malej dôvery voči politickým stranám – ich možnostiam, ale aj úmyslom urobiť niečo v prospech občanov. Výnimkou v politickej participácii je vysoká účasť v parlamentných voľbách, ktorá ale ťaží z minulosti – návyku a presvedčenia občanov, že voliť do parlamentu je ich občianska povinnosť.
- 52 Sociologička Zuzana Kusá upozorňuje, že ak klesne relatívna chudoba, klesnú rozdiely medzi obyvateľstvom s nižšími príjmami. Pre situáciu na Slovensku je podľa nej pozoruhodné to, že

jeho podiel relatívnej chudoby pred sociálnymi transfermi (teda pred tým, že dostanú ľudia sociálne dávky) je približne rovnaký ako podiel relatívnej chudoby v starých štátoch Európskej únie (u nás - 43 %, v 10 štátoch únie – 39 %). “Po zarátaní všetkých dávok a podpôr dôchodkov podiel relatívne chudobných u nás neklesá tak výrazne ako v štátoch únie,” povedala. V štátoch únie je po sociálnych transferoch podiel relatívnej chudoby 15 %, u nás 21 %. Znamená to, že systém sociálneho zabezpečenia v starých členských krajinách únie väčšmi zaisťuje zmenšovanie príjmových rozdielov. Zdroj: <http://www.rnl.sk/modules.php?name=News&file=print&sid=1478>

THEORETICAL CONCEPTS OF POVERTY IN SLOVAK MILIEU

Summary

Poverty in Slovakia influences various groups of inhabitants in different ways. It affects the most destitute people with existential problems – long-term unemployed, single mothers, Roma living in Roma settlements as well as homeless people. Poverty of pensioners, families with many children, young families with children and employees receiving small salaries or working on secondary job market present specific problems. Those people often associate poverty with negative characteristics, such as incapability, idleness or alcoholism. They are therefore ashamed and do not admit their state. It leads to the relativity of poverty: poverty exists in reality and influences material as well as social life of destitute people who are affected by it, but is not identified by them. As a result an impression arises that things are going well, and the society does not create sufficient mechanisms to protect those groups.

Relative poverty in Slovakia has the same features that have been described by Townsend. It is multidimensional, changes in accordance with environment, interferes with people's social life and excludes people to the margins of society.

Multidimensional character of poverty is manifested by its extent and depth. It influences life of an individual, its material aspects (living conditions, health, culture and education) as well as social participation and world view.

Slovakia as a country in transformation corresponds to the numerous conditions which, according to Lewis, foster culture of poverty. Market economy and absence of social politics combined with high unemployment rate and low wages are emphasized by the rapid change of political system. Culture of poverty in Slovak context, however, is noticeable only in case of some Roma settlements. Their inhabitants have specific way of life oriented mainly to the present and current events. They seldom plan future or take chances which could change their conditions. This tendency is caused not only by their own attitudes, but also by the prejudices existing in society which hinder their integration and often discriminate them. Community life in Roma settlements leads to the mutual support in specific way of life and to sustaining culture of poverty influencing younger generations and fostering transmission of the certain cultural characteristics and patterns of behaviour. Unfortunately, Roma settlements are often isolated from non-Roma people. Their inhabitants are excluded from social life apart from the settlement. All those conditions contribute to the creation and sustaining of culture of poverty in Roma settlements.

The rate of destitute people in Slovakia is very high. It constitutes 21% of households, the highest percentage in European Union. The most obvious problems contributing to this state are following: high rate of unemployment, insufficient social guarantees offered by the state, low or in some cases negative growth of real wages. Most of other states have those problems as well. In Slovakia they are worsened by various transformational problems, in particular that people are not prepared for changes of reasoning required by new regime and in general by scope and rapidity of changes which have taken place since 1989.

In addition, the process of transformation in Slovakia is emphasized by the rapid social and economical reforms, for instance tax reform, health reform or pension reform. People are affected also by low social guarantees of the state manifested by low financial contributions for people who are dependent on them. It is confirmed by the percentage of people who are living on the limits of poverty due to the low social allowances. In Slovakia they are lower than in the most of EU states.

Vydáva Ústav etnológie Slovenskej akadémie vied v Slovak Academic Press, spol. s r.o.

Hlavná redaktorka:

PhDr. Gabriela Kiliánová, CSc.

Výkonné redaktorky:

PhDr. Hana Hlôšková, CSc., Mgr. Tatiana Podolinská, PhD.

Redakčná rada: doc. PhDr. Ľubica Droppová, CSc., Univ. Prof. Dr. Gyivicsán Anna, Dr. hab. (MR), doc. Mgr. Martin Kanovský, PhD., PhDr. Soňa Kovačevičová, DrSc., PhDr. Eva Krekovičová, DrSc., PhDr. Jan Krist (ČR), prof. PhDr. Milan Leščák, CSc., PhDr. Martin Mešša, doc. PhDr. Magdaléna Paríková, CSc., prof. PhDr. Ján Podolák, DrSc., PhDr. Peter Salner, DrSc., PhDr. Zdeněk Uherek, CSc. (ČR), PhDr. Miroslav Válka, PhD. (ČR)

Adresa redakcie: Klemensova 19, 813 64 Bratislava

Registr. č. 7091

Rozširuje, objednávky a predplatné (aj do zahraničia) prijíma:

Slovak Academic Press, spol. s r.o. P.O. Box 57, Nám. slobody 6, 810 05 Bratislava

e-mail: sap@sapress.sk

SLOVAK ETHNOLOGY

Quarterly Review of the Institute of Ethnology of the Slovak Academy of Sciences

Vol. 54, 2006, Number 2

Editors: Gabriela Kiliánová, Hana Hlôšková, Tatiana Podolinská

Address of editor: Klemensova 19, 813 64 Bratislava, Slovakia

Distributed by Slovak Academic Press, Ltd., P.O. Box 57, Nám. slobody 6,

810 05 Bratislava, Slovakia and SLOVART G.T.G. Ltd., Krupinská 4,

P.O. Box 152, 852 99 Bratislava, Slovakia

L'ETHNOLOGIE SLOVAQUE

Revue de l'Institut d'ethnologie de l'Académie slovaque des sciences

Année 54, 2006, No 2

Rédacteurs: Gabriela Kiliánová, Hana Hlôšková, Tatiana Podolinská

Adresse de la rédaction: Klemensova 19, 813 64 Bratislava, Slovaquie

SLOWAKISCHE ETHNOLOGIE

Zeitschrift des Ethnologischen Institutes der Slowakischen Akademie der Wissenschaften

Jahrgang 54, 2006, Nr. 2

Redakteure: Gabriela Kiliánová, Hana Hlôšková, Tatiana Podolinská

Redaktion: Klemensova 19, 813 64 Bratislava, Slowakei

SLOVENSKÝ NÁRODOPIŠ

M-83

Jeden džad hodzil po žobroce, znace. A prišol na faru, hej, tieš ku fararovi. No a pita ho o almužnu. A ten farar, ta hvári: - Icece tam ku misijnemu križu, - hvári - a tam vam - hvári - daco daju, almužni - hvári - ja vam nemožem dac.

No, ta pošol ten džad tam, ku križu, modlí še, ne, - a tam mu nedali nič. Pridze nazat na faru a hvári fararovi:

- Pan farar, tam mi nedali nič - hvári a som še modlí - hvári.

- Ta icce tam ešči ku temu križu, misijnemu - hvári - tam už vam daco da.

A tam bula taka, ta, tota na pežeži skrinka, hej, ta še modlí, modlí a kuka na Krista Pana - a neda mu nič. Vzal totu skrinku a rucil do teho Krista Pana. A pežeži še visipali. Ta pridze na faru a hvári:

- Pan farar, ta to še netreba modľic, aľe - hvári - treba rucic do něho! Ftedi dava pežeži!